

Żbikowski, Andrzej

"A Palace for a King. The Buen Retiro and the court of Philip IV", Jonathan Brown, J. H. Elliot, London 1980 :
[recenzja]

Przegląd Historyczny 73/3-4, 407-408

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Całość pracy uzupełniają źródła ikonograficzne przedstawiające bohaterki poszczególnych szkiców, nota bibliograficzna oraz indeks nazwisk.

H. L.

Jonathan Brown, J. H. Elliot, *A Palace for a King. The Buen Retiro and the Court of Philip IV*, Yale University Press, London 1980, s. 297.

Omawiana praca, dotycząca jednej z rezydencji Filipa IV, reprezentuje popularny obecnie gatunek rozpraw analitycznych osadzonych w bardzo szerokim kontekście historycznym. Analiza jednostkowego faktu historycznego jakim niewątpliwie była budowa pałacu Buen Retiro posłużyła za pretekst do rozważań nad wieloma zagadnieniami wiążącymi się z dziejami siedemnastowiecznej Hiszpanii. Ta wielowątkowość narracji wymaga wyróżnienia zespołów zagadnień poruszanych w pracy.

Pierwszy i najważniejszy to analiza i ocena błyskotliwej kariery faworyta i pierwszego ministra Filipa IV księcia Olivaresa. Zawdzięczamy ją J. H. Elliotowi w znanemu specjalistcie tych zagadnień i autorowi wielu rozpraw poświęconych Olivaresowi i jego reformom państwowym. Wart podkreślenia jest fakt, że jednym z elementów wprowadzanych przez niego reform było znaczne ograniczenie wydatków dworu królewskiego, konieczne ze względu na ogromne koszty wojny trzydziestoletniej i coraz trudniejszą sytuację gospodarczą Hiszpanii.

Drugi, niemniej istotny wątek, dotyczy skomplikowanych problemów związanych z dworem hiszpańskim, jego funkcjonowaniem, etykietą nim rządząca, wpływem na politykę państwową itd. oraz z osobą samego monarchy, jego zainteresowaniami i pasjami.

Opanowanie dworu i poczynania monarchy dało Olivaresowi i jego frakcji niemal dyktatorskie możliwości kierowania państwem. Jednym z warunków utrzymania tego monopolu była ciągła kontrola życia dworskiego, realizacja potrzeb i zachcianek królewskich. Celowi temu służyła monopolizacja w rękach Olivaresa najważniejszych urzędów publicznych i dworskich. W ten sposób pierwszy minister odpowiedzialny za sprawy wagi państwowej stał się jednocześnie marszałkiem dworu, towarzyszem polowań i zabaw, a nawet pokojowcem królewskim. Melanż niezbyt szczęśliwy dla państwa i jego żywotnych interesów był niewątpliwie fenomenem siedemnastowiecznym. W podobnej sytuacji znajdowali się także faworyci innych władców europejskich, np. kardynał Richelieu. Efektem tej troski o potrzeby królewskie był projekt budowy dla Filipa IV rezydencji podmiejskiej w której mógłby on wypocząć po trudach życia dworskiego. Wybór Olivaresa padł na tereny położone wokół klasztoru San Jerónimo, gdzie już Filip II posiadał swój apartament i odbywał rekolekcje wielkanocne. Pierwotnie miała nim być willa w stylu włoskim lub skromny dworek myśliwski. W miarę budowy projekt zaczął ulegać zmianom. Olivares, pełniący między innymi funkcję *alcaida* (guwernera) apartamentów królewskich w San Jerónimo zapragnął tą budowlą wzmocnić swój prestiż, a jednocześnie prześcignąć nią budowlę inspirowane przez faworyta Filipa III księcia Lermę. Wspaniała budowla miała dodawać splendoru oprócz władcy także jej budowniczemu. W pałacu umieszczone zostały bogate zbiory obrazów, ponad osiemset sztuk, i rzeźby. Centralnym punktem pałacu była wspaniała sala tronowa, udekorowana serią płócien batalistycznych gloryfikujących zwycięstwa Filipa IV. Wśród nich znalazły się między innymi „Poddanie Bredy” Velazqueza i „Zdobycie Bahii” Juana Baptysty Maino. Jedną z innych sal zdołał cykl płócien Francisco de Zurbarana poświęcony pracom Herkulesa. Wy-

strój pałacu, a szczególnie wspaniała kolekcja obrazów stworzona została niewątpliwie ze względu na osobiste zainteresowania plastyczne władcy, z drugiej jednak strony była elementem programu politycznego Olivaresa, gloryfikującego rządy Filipa IV, a więc i jego własne.

Warto też podkreślić znaczenie dokonanej w pracy pełnej rekonstrukcji plastycznej pałacu w jego pierwotnej formie. Jest ona tym cenniejsza, że z siedemnastowiecznego Buen Retiro zachowało się, głównie ze względu na zniszczenia z okresu wojny francusko-hiszpańskiej z 1809—1813 r., stosunkowo niewiele.

Lekturę ułatwiają i uprzyjemniają liczne reprodukcje wnętrz pałacu oraz dzieł sztuki w nim się znajdujących.

A. Żb.

Bibliografia piśmiennictwa oblężenia Jasnej Góry w roku 1655 oraz jej obrońcy o. Augustyna Kordeckiego za lata 1655—1975, opracowali Henryk Czerwień i Janusz Zbudniwek, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1979, s. 208.

Zawartość tej bibliografii określa tytuł: wyjątkiem jest odnotowanie — w odrębnym rozdziale — kilku prac dotyczących bitwy jaką stoczył Jerzy Lubomirski z wojskami królewskimi pod Częstochową w 1665 r. Bibliografia rejestruje ponad 2000 pozycji drukowanych: źródła, opracowania historyczne, utwory literackie: prozatorskie i poetyckie, publicystykę, teatralia, a także inscenizacje obrony Jasnej Góry, film, plastykę. Odnotowywano niekiedy zawartość poszczególnych pozycji.

Każde tego rodzaju zestawienie jest pomocne zainteresowanym. Czasami dobór pozycji był nieco przypadkowy: z niektórych można było zrezygnować. Czy potrzebnie np.: 1. podawano numer strony z artykułu F. M. Sobieszczańskiego „Częstochowa” zamieszczonego w encyklopedii Orgelbranda, na której jest wzmianka o obronie klasztoru jasnogórskiego; 2. umieszczono w bibliografii recenzję niżej podpisanego zamieszczoną w „Mówią Wieki” z drugiego wydania „Historii Polski” H. Samsonowicza; 3. uwzględniono utwór J. Prutkowskiego drukowany w „Szpilkach” w którym bramkarz J. Tomaszewski porównany jest do o. Augustyna Kordeckiego? W prasie sportowej — o znacznie większym zasięgu — takich porównań znalazłoby się krocie. Bibliografia niniejsza uzupełnia za lata 1954—1975 bibliografię potopu zamieszczoną w III tomie wydawnictwa „Polska w okresie II wojny północnej”, oczywiście w odniesieniu do oblężenia Jasnej Góry. Będzie ona niezastąpioną pomocą raczej nie dla historyków odtwarzających przeszłość schyłku roku 1655 i zajmujących się o. Kordeckim, ale przede wszystkim dla badaczy świadomości Polaków: historycznej, religijnej, politycznej.

Książkę wydano techniką małej poligrafii — powielacz.

R. K.

Stanisław Achremczyk, *Reprezentacja stanowa Prus Królewskich w latach 1696—1772. Skład społeczny i działalność*, Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1981, s. 268, tabl.

Książka przynosi źródłowe opracowanie dziejów parlamentaryzmu Prus Królewskich w XVIII w. Liczne sprostowania i uzupełnienia dotychczasowej literatury